

VISSZHANG.

„A neonacionalizmus lényege az, — írja a kultuszminiszter a Nemzeti Újság vezércikkében (jan. 29.) — hogy a magyar hazafiságot, az ősrégi patriotizmust öntudatosan kitűzött olyan célok felé vezessük, amelyektől a magyar faj megerősödését és hazánk föltámadását várhatjuk . . . Attól tartok, ha mindig csak a területi épséget emlegetnők, az után sóvárognánk és az elvesztettért gyászolnánk, a magyar patriotizmus érzelgessé zsugorodna össze és elvesztené feszítő erejét“.

*

Mussolini állítólag kijelentette, hogy az olasz művészet ezentúl vagy fasisztá lesz, vagy megszűnik.

*

„A Szinyei Merse Pál Társaság a szellemi munkások ősi szolidaritásától indítva tiltakozik azon kísérletek ellen, melyek a magyar kultúra egzisztenciális kérdéseit a politika örvényébe akarják sodorni, melyek tagadni igyekeznek, hogy a magyar léleknek elsőrendű életszükséglete lenne a művészet, a tudomány, a szép és a haladásban rejlő jólét, egyszóval a magyar kultúrfölény fentartása iránti ősi ösztönt egy politikai program ötletté igyekeznek degradálni“.

*

Császár Elemér írja (Uj Nemzedék, jan. 8.) Harsányi Kálmán regényéről, a Kristálynézők-ről: „Aki nem tudja magáról lerázni a konvenció jármát, az ne nyúljon hozzá. Itt nem kap regénysablont, érdekes eseményekből összesűrűsödő mozgalmas históriát, hanem belső történet: egy az átlagon jóval fölüllemelkedő emberi lélek összeroppanását, szemmel nem látható, pusztán intuícióval megérthető, egészen belső okokból. S ne nyúljon hozzá az sem, aki értékkélete alapjává a valószínűséget teszi . . .“ (Császár Elemérnek ez a nyilatkozata vallomástétel a realista kritikusok által sokáig félreismert új magyar spiritualizmus mellett.)

*

„Kétségtelenül Molnár Ferenc írta meg korunk egyik legtisztább emberségű és legmegragadóbb hangulatú színpadi remekművét, a csodálatos és nála is egyetlen Liliomot, amelyet még a szigorú és igazságos Alfred Kerr is Euripides és hasonló nagyságok művei mellé helyez. És ne mondja senki, hogy nem a magyar génusz dicsősége és diadala a Liliom, amelyben a magyar főváros ligetének szentivánéji álma elevenedik meg a maga zenéjével és zsvajával, vagy A Pál utcai fiúk ifjúsági regénye, amelyben a fiatal Budapest grundja támad föl a szívekben. Molnár Ferenc nagyvárosi ember, de talán a nagyváros is lehet magyar és a mienk, nem csupán a Bckony és a Hortobágy. Most a szabad és gazdag Amerika fogadta és ünnepelte Molnár Ferencet, aki fehér hajával és piros szívével a magyarság számára nyalábolta föl a babérokat és akinek fájdalmas honvágya máris Budapest felé fordul aggódó gonddal és félő reménységgel. Nem mondjuk, a szerencsének is kiválasztott gyermeke ez a monoklis költő, nem csupán a muzsáknak kedvence, szó sincs róla, Ady Endre még inkább megérdemelte volna a világ hódolatát, de mégis, az a ragyogó reflektor, amely most Molnár Ference sugárzik a föld minden részéből, a magyar kultúrára is veti fényét és a mi irodalmunknak megismerését és megbecsülését segíti elő“. (Délmagyarország, jan. 13.)

*

A Bács megyei Napló karácsonyi száma harmadrangú nyilatkozatokat közöl szerb íróktól, európai irodalmi kérdésekről. Az egyik szerb kitűnőség, akit a Bács megyei Napló „ismert beogradi figurának” és a futball-meccsek kedvelőjének nevez, sajnálkozik azon, hogy a budapestiek „lenéznek mindent, ami a Balkánról kerül ki. Pedig nálunk is van civilizáció (!), ha nem is mérhető magyar mértékkel, mert nálunk tulajdonképpen a falu és a városi középosztály között nincs különbség”.

*

Jól esik olvasni, hogy Horváth Cyrill, az Akadémia rendes tagja állapítja meg Ady Endréről a hazafiságot: „Az Ihar a tölgyek közt c. vers sokat idézett sorai a következők:

Száradjon ki az iharfa,
A büszke fa, a magyar fa . . .
Leveleit elhullassa,
Virágait korán esse,
Sohse lássa, sohse lássa
A szent napot terebélyel.

Azt mondták, Ady a rövid versezetben galádul elátkozta nemzetét. De ez az értelmezés nem tedi a valóságot. A kis mű nem átok, hanem egy sötéten láttó magyar lélek kétségbeesett kitörése. A büszke fa: a magyar faj, melyhez a költőt elszakíthatatlan kötelékek csatolják. Egy a gyökerük, az életük, a sorsuk”. (Budapesti Hírlap, dec. 25.)

*

A Neue Freie Presse tárcájából: „... a komáromi hidon cseh fináncok ülnek. De bátran megszólíthatod őket a Jókai nyelvén: a budweisi vagy igláui telep már megtanulta ezt a nyelvet és a kávéházban, ahol hivatalnoktársaival magyar cigány, mellett mulat, a csehek épügy olvassák a Pözsönyi Híradót, mint a prágai cseh lapokat”.

*

Rákosi Jenő szavai (Pesti Hírlap, jan. 14.): „Végül is arra fog bennünket a história megtanítani, hogy a nép csak rabsorsban tud boldog lenni. Eszméknek, babonáknak, illúzióknak a rabja, s ha ezeket kimerítette, nálánál erősebb ember rabja lesz, annak adja meg magát. Bálványokra van szüksége, s néha fetéseket emel oltárára. Egyszer Kossuth, egyszer Károlyi Mihály lábai elé teszi az országot. Micsoda hallatlan epizódja a világtörténetnek az orosz szovjet-alkotmány. A legkorlátlanabb autokráciát elsöpri a nép és a cár helyébe ültet egy bujdosó embert, aki sokáig itt tanyázott hóboros filozófusokkal Budapesten, harmadrendű kávéházak asztala körül”.

*

Dóczy Jenő „Népiesség és hagyománykultusz” címmel cikket írt a Magyar-ságba (jan. 15.), amelyben teljesen azonosítja magát azzal az irodalmi tendenciával, amit a Széphalom elejétől fogva hirdetett: „Hagyománykultuszra, a nemzeti hagyományok ápolására nagyobb szükségünk van mint valaha, de igazán nem volna kíváncsi, ha elborítana bennünket a népieskedés homokszármuma. Az irodalmi népiességnek megvolt a maga nagy hivatása a múltban, meg lesz a maga

irissító szerepe a jövőben is. De hogy is mondta csak Arany János? — A népiesség maradjon illő határai közt!"

*

Kállay Miklós írja az Adyt magyarázó Hatvany Lajosról: „Hatvany soha nem értette meg igazán Adyt. Akiben egy csöpp érzék volt az igazi költészet iránt, az izgatottan figyelt Ady első versére, amely a Jövendőben megjelent. A Figyelő első Ady-versei valóságos lázat keltettek abban a nemzedékben, amely érezte itt egy nagy költői megújodás szükségét. Hatvany süket volt ezekkel a versekkel szemben. Nála hiába döngtetett kaput, falat az Új versekkel Góg és Magóg fia. S a megértők már rég betéve tudták a Vér és Arany legszebb verseit, mikor még a nagy Gyulai Pál kis tanítványa az Új versekkel küzdött. Soha végzetesebb tévedés nem volt, mint a Hatvanyé, mely Ady verseiben Maeterlinck-utánpótlásokat látott.“ (Nemzeti Ujság.)

*

Sik Sándor a Széchenyi-Szövetségben előadást tartott arról a kérdésről, hogy miképpen olvassa a magyar ifjúság Ady Endrét. Az előadás kiemelkedő része volt az a fejtegetés, amely Ady egyéniségének tragikus kettőséget boncolta. Ady diszharmonikus zseni, akiben kettős én lakott. Az egyik a maga lényének irracionális kétségeivel tépelődő, bizarr, bűnös, démonikus, dekadens lélek, a másik viszont valami pogány magyar őserőtől duzzadó egyéniség ellenállhatatlan sugaraival szórja maga körül. S ebben a tragikus kettőségében egynek látta a maga sorsát a magyarság tragikus sorsával. Életében inkább lényének ezzel a dekadens részével aratta sikereit, mert lényének másik részét bámulói meg sem értették. Viszont az ellentábor csak ezért gyűlölte s nem látta meg benne a tragikus magyar fát, amely minden nedvét a magyar talajból szivta. De a dekadens költő mellett ott van a pogány magyar őserő, amely más formában, de lényegében éppen úgy megvan Pázmányban, Zrínyi Török álmában, a Vén cigányban, Arany Jánosban, Széchenyiben és Prohászkaiban. S a tragikum az, hogy dekadens és vad erővel magyar egyszerre, telke mindig ennek a két ellentétes erőnek véres csatát. Rámutatott még Sik Sándor Ady forradalmiságának, káromló, dacos, szitkozó költészetének lelki forrásaira; a megsebzett Bercsényi lélekhaborgó eb ura lakója ez, amelytől sarkalva, szinte akaratlanul sodródott olyan szertelenségekbe, amelyekbe lelke mindig betesajgott.

*

Makkai Sándor Ördögszekér című regénye az erkölcstelenség vádját alól Túri Béla esztergomi kanonok részéről kapja meg az abszolutiót: „Báthory Anna bűnhődésének tragikuma a testvérszerelem tényében kulminál, de pszichológiai okait keresve, onnan is indul ki. Makkai Sándor így kapta a történelmi adatokból Báthory Annát, ha tehát ő regényének főalakjává tette és a végzetes tragédiáját meg akarta írni, nem volt más választása, minthogy ezt a Báthory Annát hozza színre s ennek tragikuma hirdesse ékesen szóló bizonyossággal az erkölcsi rend sértettségét. Mert végelemzésében és egész hatásában az Ördögszekér ezt teszi. Lehet arról szó, hogy kellett-e Makkainak Anna és bűntársai erkölcstelen cselekményeit mindig oly eleven színekkel festeni meg, amint megtette és hogy nem kellett volna-e az erkölcsi érzékének dominálni a részletekben is az írói realitás felett, de arról beszélni, hogy Makkai az Ördögszekérben a vérfertőző testvérszerelemnek állított csalétket vagy hogy ennek adott irodalmi keretet, valóban

nagy együgyűség. Az erkölcsi világrend fényessége a sötétségből vagy avval szembe állítva is világíthat, sőt a tragikum ereje szerint onnan kaphat sokszor megdöbbentő világosságot."

*

A Pester Lloyd kioktatja a Turáni Társaságot: „A Turán című folyóirat turáni tudósításai közül hiányzik az a hír, hogy Kemal pasa programbeszédében kifejezetten a turanizmus ellen nyilatkozott". (1928. jan. 14.) A lap azután kifejti, hogy a török kormány nemcsak gazdasági, hanem kulturális téren is — a magyarság megkerülésével — egyoldalú német orientációt folytat.

*

Zsigmond Ferenc írja a Protestáns Tanügyi Szemlében: „Aki ezután sem akar Adyról megrovásnál egyebet tudomásul venni, az kénytelen lesz vitára kelni nemcsak a Nyugat munkatársaival, hanem a Magyar Tudományos Akadémia és a Kistaludy-Társaság elnökével is".

*

Szabó Dezső készülő regényének — a „Miért"-nek — előszavában a regénynek új meghatározását adja: „Ma már a regény az egész modern emberérettel végtelen. Végtelen: mert az ember nőtt azóta. Mi túlduzzadtunk az egész univerzumot s bőrünk alá került az egész világ. Az egész világ akar, tesz, csókol, bűnözik és hősködik bennünk. A világűr lángborzas mumusai, a lágyult csókú és vad harapású hisztérika: az időjárás, növények, állatok, tömegek, korok: az egész élő világ hása történik az én akaratomban. Ennek az emberen át minden elemével csókra és zsákmányra rohanó világnak lírája: a regény. Ez a legteljesebb emberi hangszer. Korlátlan és végtelen, mint az emberi élet. Benne van minden más műfaj; dráma, dal, óda, ballada, szatíra, epigram, epitáfium, epitalamusz, elégia, diti-rambus, mese, szónoki beszéd, halotti könyörgés, opera, operette, fabliau. És ezenkívül minden emberi hang. Beethovent és Chopint, Wagnert és Zerkovitzot, Grieget és Fráter Lórántot életük teljes kibomlására tudja kifejezni. Több színe van, mint a festészetnek, több titkát mutatja a formának, mint a szobrászat. És mindenekelőtt: architektúra".

*

Az ügyésznek Hatvany Lajos ellen tartott vádbeszédéből: „Mint író, publicista és mecénás teljesen a forradalom szolgálatában állott és a forradalom embe-reivel állott barátságban, akik közül például Ady — aki egyébként a magyarság egyik legnagyobb költője volt — Hatvanyt a legnemesebbnek, a legtökéletesebbnek és a legszebbnek is titulálta".

*

A görög kormány Henri Barbusse francia regényíró számára megtagadta a beutazási engedélyt.

*

Blasco Ibanez-ről eddig csak azt tudtuk, hogy világhírű spanyol regényíró. Most, hogy meghalt, megkapjuk a világhír magyarázatát is: fáradhatatlanul harcos író volt, a francia enciklopedisták utóda, aki a fölvilágosodottságért, a népek jogaiért küzdött; profétai és agitatori temperamentuma miatt külföldre száműzték... „Pamflettje, amelyben a mai spanyol kormány és a királyi ház panamáit és vérengzéseit leplezte le, úgyszólván az egész művelt emberiséget megmozgatta". (Mindezeket csak azért említjük, mert nem lehetetlen, hogy valamelyik ó-konzervatív folyóiratunk dicsőítő alagját főg közölni Ibanez-ről halála alkalmából.)